

Italia — Tirolul de Sud

ANTHONY ALCOCK

Numele statului: Republica Italiană; **Statutul constituțional:** democrație parlamentară, președinte șef al statului; **Organizații internaționale din care face parte:** ONU, Uniunea Europeană, Consiliul Europei, OSCE

Alianțe politice, militare: NATO; **Populația:** numeroase minorități etno-lingvistice (vezi mai jos), minorități noi cuprinzând africani (în special eritreeni, etiopieni, somalezi și diferiți alți nord, vest și central-africani. Există și o populație de romi. De asemenea, se află în desfășurare o imigrare pe scară largă dinspre sudul spre nordul Italiei.

Limbi: italiana (standard plus diferite dialecte), germana (Tirolul de Sud), franceza (în Piemont și în alte regiuni); friulana (Friuli-Veneția-Giulia), ladina (Tirolul de Sud), sarda (Sardinia), catalana (Sardinia), slovena (Triest, Friuli-Veneția-Giulia), croata, greaca, albaneza (în tot sudul Italiei).

Cea mai nordică provincie a Italiei, Bolzano, cunoscută și sub numele de Tirolul de Sud (Südtirol) în germană sau Alto-Adige în italiană, este o regiune muntoasă aflată la granița cu Austria. Ea are o populație mixtă de 433.229 persoane (recensământul din 1981), dintre care aproximativ 66% vorbesc germana, 30% italiana, iar 4% sînt ladini, vorbitori ai unei străvechi limbi retoromane.

Asimilarea forțată sub fasciști

Tirolul de Sud a fost obținut de Italia la sfîrșitul primului război mondial, împreună cu Trentino (provincia Trento de astăzi), ca parte a recompensei pentru desprinderea de Tripla Alianță și alăturarea la Antantă. Dar dacă provincia Trento era italiană în proporție de peste 95%, partea de sud a Tirolului, despărțită de partea de nord de lanțul muntos care cuprinde și trecătoarea Brenner, era locuită în proporție de aproape 85% de austrieci de limbă germană; astfel obținerea acestei zone a fost incompatibilă în general cu fundamentul pe care urma să fie edificată pacea: cel asigurat de principiul autodeterminării.

Ea era incompatibilă în special cu scopurile pentru a căror realizare au intrat în război Statele Unite, așa cum au fost ele enunțate în Cele Patrusprezece Puncte ale președintelui Wilson, cel de-al nouălea dintre acestea statuînd că trebuie făcută o „reajustare a frontierelor Italiei de-a lungul liniilor clar recognoscibile ale naționalității”.

Mai mult, în calitate de mare și victorioasă putere, Italia nu a fost obligată să semneze un tratat care să reglementeze modul în care își trata noii cetățeni de altă cultură, tratat garantat de Liga Națiunilor, după cum au fost obligate puterile înfrînte sau unele dintre statele noi sau re-create din Europa Centrală și de Est.

Motivul pentru care italienii doreau Tirolul de Sud era obținerea prin stabilirea frontierei la trecătoarea Brenner a unei bariere militare naturale în calea pangermanismului militant, deși la Versailles negociatorii italieni au argumentat că Tirolul de Sud și Trento făceau parte, din punct de vedere geografic, din Italia și, din moment ce zona considerată în totalitate avea o majoritate italiană, regiunea în întregul ei trebuia transferată Italiei.

În ceea ce-i privea, fiindu-le respins dreptul de a-și alege propriul destin, locuitorii Tirolului de Sud au refuzat să renunțe la dreptul lor la autodeterminare și, în același timp, au exercitat presiuni pentru obținerea unei autonomii care să le permită să trăiască și să prospere în Italia așa cum, fără îndoială, ar fi trăit și prosperat în Austria. Dacă frontiera politică între Austria și Italia trebuia trasată la trecătoarea Brenne, atunci frontiera etnică și culturală trebuia trasată la trecătoarea Salerno, care desparte Tirolul de Sud de Trento; cu alte cuvinte, trebuia respectat nu numai caracterul etnic german la locuitorilor Tirolului de Sud, ci și caracterul etnic al regiunii lor natale.

Dar dacă diferitele guverne italiene din perioada imediat următoare războiului erau gata să recunoască dreptul sud-tirolezilor de a-și menține și dezvolta limba și cultura, ele nu aveau nici o intenție de a fi de acord cu vreo condiție care ar fi putut închide expansiunii economice și culturale italiene o zonă considerată a avea importanță strategică. Totuși, orice dialog asupra statutului locuitorilor Tirolului de Sud în cadrul statului italian a luat sfârșit odată cu acapararea puterii de către fasciști, în 1922. Mussolini avea nu numai intenția de a distruge caracterul german al Tirolului de Sud, ci și de a-i transforma pe locuitorii lui în italieni.

În acest scop, în anii dinaintea celui de-al doilea război mondial a fost pus în practică un cuprinzător program de genocid cultural. El includea proclamarea limbii italiene ca singura limbă oficială în regiune și, în consecință, demiterea tuturor oficialilor care nu vorbeau destul de bine această limbă, italianizarea numelor locurilor, a inscripțiilor publice, a prenumelor și, în unele cazuri, a numelor de familie, instituirea limbii italiene ca singură limbă de predare în școli și unica limbă care ar putea fi folosită în tribunale.

Politica de genocid cultural a fost susținută de un program economic, parțial conceput pentru a schimba în mod decisiv balanța etnică din Tirolul de Sud. Până în 1934 economia regiunii avea un caracter agricol, fermele alpine precum și cele fructifere și viticole aflându-se în mâinile sud-tirolezilor, în timp ce italienii lucrau în administrație. Pentru a profita de potențialul hidroenergetic al Tirolului de Sud s-a hotărât construirea unei zone industriale în împrejurimile capitalei provinciei, Bolzano, iar un număr mare de muncitori italieni din alte regiuni au fost trimiși să lucreze aici.

Sud-tirolezii nu au participat la industrializarea provinciei. Ei nu aveau nici calificarea necesară, nici dorința de a participa, și nici italienii nu aveau intenția de a-i antrena în această acțiune, de vreme ce zona trebuia să constituie mijlocul de sporire a populației italiene a provinciei. La izbucnirea celui de-al doilea război, 25% din populația provinciei era formată din italieni.

Aceste evoluții au avut două efecte principale asupra relațiilor în interiorul acestei comunități. În primul rând, distrugerea școlilor și a culturii germane și demiterea din serviciul public a tuturor sud-tirolezilor i-a privat pe aceștia de o generație de lideri intelectuali și administrativi. În al doilea rând, populația italiană, având profesii administrative și industriale, s-a concentrat în Bolzano, Merano și alte centre urbane mici, dispunând de locuințe și condiții de studiu superioare, în timp ce sud-tirolezii erau înghesuți în restul regiunii. În acest fel, diviziunea dintre germani și italieni era dublată de o divizare urban-industrială/rural-agricolă. Venitul mediu pe cap de locuitor al italienilor era mai mare decât cel al sud-tirolezilor.⁵

Probabil că acordul cu guvernul nazist, la care s-a ajuns în octombrie 1939, prin care sud-tirolezii deveneau obiectul unui transfer de populație, s-a datorat faptului că italienii știau că aceștia nu-și vor abandona niciodată moștenirea culturală, în ciuda celor mai severe presiuni. Tratamentul aplicat de italienii sud-tirolezilor a cauzat în Germania, precum și în Austria pe care aceasta și-o anexa în 1938, un puternic resentiment. Dar Hitler avea nevoie de o alianță cu italienii pentru a-și atinge scopurile și era hotărât să nu-i lase pe sud-tirolezi să-i stea în cale.

Prin acest acord sud-tirolezii au trebuit să aleagă între strămutarea în Reichul german, abandonându-și astfel locurile natale, sau să rămână în Tirol și să accepte astfel pierderea identității lor etnice în condițiile asimilării forțate. Teribila opțiune nu era ușurată de puternicele presiuni exercitate asupra lor pentru a vota în favoarea Germaniei. În consecință, peste 80% au votat astfel, dar războiul a întârziat acest proces de strămutare. Până în 1943 abia aproximativ 75.000 de sud-tirolezi au părăsit Italia (iar proporția populației italiene a crescut la 75%) și apoi o treime dintre aceștia s-au întors după război. De aceea, nu a fost o surpriză că după război sud-tirolezii au fost hotărâți să nu-i mai lase pe italieni să aibă vreun cuvânt de spus în ceea ce privește viitorul lor și au căutat să unifice

Tirolul de Sud cu Austria. Spre furia și deznădejdea celor dintâi, Aliații au decis să lase Tirolul de Sud în componența Italiei. Au existat două motive pentru aceasta. Unul dintre ele l-a constituit recompensarea Italiei care a schimbat alianțele pentru a doua oară în 28 de ani, și care ar fi urmat oricum să piardă alte teritorii. Al doilea era acela că viitorul Austriei, aflată sub ocupația a patru puteri, era nesigur.

Acordul De Gasperi-Gruber din 1946

Cu toate acestea, având experiența din trecut, Aliații au exercitat presiuni puternice asupra guvernelor italian și austriac pentru a ajunge la un acord asupra viitorului sud-tirolezilor. La conferința de pace de la Paris din 1946, miniștrii de externe ai Italiei și Austriei, Alcide de Gasperi și Karl Gruber, au semnat acordul care le poartă numele.

Prin clauzele acestuia, locuitorilor de limbă germană ai provinciei Bolzano și ai celor din vecinătatea orașelor bilingve din provincia Trento li se promitea egalitate deplină în drepturi cu italienii în cadrul unor prevederi speciale pentru salvagardarea caracterului lor etnic și cultural și a dezvoltării lor economice. În plus, populațiilor din aceste zone li se permitea să exercite la nivel regional o putere legislativă și executivă autonomă, iar cadrul în care urma să fie aplicată această politică urma să fie stabilit „prin consultarea și a reprezentanților locali ai locuitorilor de limbă germană”.

Din păcate, acest acord a fost primit în Tirolul de Sud și în Austria cu o dezamăgire amară. Conducătorii austrieci și cei sud-tirolezi au insistat asupra faptului că el nu însemna renunțarea la o eventuală unificare cu Austria sau renunțarea la dreptul sud-tirolezilor de a-și determina singuri destinul.

Această punere sub semnul întrebării a destinului teritorial al Tirolului de Sud a avut efecte regretabile. Italienii și-au dat seama de ura cu care erau priviți și s-au temut că orice încercare a sud-tirolezilor de a repara ravagiile economice, sociale și culturale determinate de fascism făcută pe socoteala comunității italiene într-o zonă în care minoritatea culturală constituia, totuși, majoritatea, nu ar constitui decât preludiul chemărilor la organizarea unui referendum pentru întoarcerea Tirolului la Austria, urmat apoi de presiuni exercitate în forurile internaționale pentru acceptarea lui.

Statutul de Autonomie din 1948

Aceste temeri au avut ca rezultat faptul că Statutul de Autonomie acordat provinciei Bolzano în anul 1949, ca urmare a obligațiilor asumate prin acordul De Gasperi-Gruber, a fost foarte restrâns, adoptarea lui urmînd unor consultări minimale cu sud-tirolezii. El prevedea restaurarea identității culturale a sud-tirolezilor prin reîntemeierea școlilor în limba germană care urmau să fie separate complet de școlile italiene, dreptul de a folosi limba germană în relațiile cu

organele publice și reluarea numelor germane care au fost italianizate. Cu toate acestea, el nu conținea nimic în legătură cu restaurarea caracterului german al Tirolului de Sud și era destul de clar că dezvoltarea culturală, economică, și socială a sud-tirolezilor rămânea în mîna italienilor.

Acest lucru a fost obținut în principal prin trei mijloace. Primul a fost acela de a nu acorda provinciei Bolzano și majorității sale de sud-tirolezi, care s-ar fi reflectat cu siguranță în Adunarea Legislativă Provincială, nici o putere semnificativă și cu siguranță nici una în privința dezvoltării economice a provinciei.

Al doilea a fost plasarea Tirolului de Sud împreună cu provincia Trento. în cadrul mai larg al regiunii Alto-Adige. Regiunea era aceea care avea nu numai puteri mai mari, ci și mai importante, inclusiv în materie de agricultură, turism și dezvoltare industrială. Dar de vreme ce Trento avea o populație mai mare decît Bolzano, iar Trento era italian în proporție de 99% și Bolzano în proporție de 33%, Adunarea Legislativă Regională era dominată de o majoritate italiană de două treimi.

Al treilea mijloc: de vreme ce statul italian nu era un stat federal, ci un stat centralizat care delega unele puteri diferitelor regiuni, orice lege regională sau provincială trebuia să fie aprobată de către guvern înainte de a intra în vigoare. Această aprobare putea de asemenea presupune prioritatea așa-numitelor „măsurile executive”, decrete ale guvernului avînd putere de lege, a căror funcție era aceea de a coordona puterile legislative și administrative ale regiunilor și provinciilor cu cele ale statului, inclusiv în definirea sferei lor de interes într-o anumită problemă. Această procedură era greoaie și de lungă durată, iar ceea ce o făcea și mai exasperantă era faptul că, deși provincia avea puteri legislative într-o anumită chestiune, cum ar fi fost cea a construcției de locuințe, statul era cel care asigura — sau nu asigura — fondurile necesare.

Au existat și alte moduri în care a fost impusă o viziune restrictivă asupra autonomiei. De exemplu, scopul declarat al acordului De Gasperi-Gruber de a reflecta proporțiile etnice în administrația de stat a fost interpretat nu în sensul oferirii a două treimi dintre aceste posturi sud-tirolezilor, ci ca oferire a unei treimi din numărul posturilor din toate corpurile provinciale, statale și semi-statale operînd în provincie; dar și acestea numai în cadrul birourilor administrative.

Cu toate acestea, a existat un domeniu al guvernării în care a fost instituționalizată împărțirea puterilor între cele două grupuri etnice principale, nu numai la nivel provincial și regional, ci și la nivel de consiliu districtual. Aceasta cerea ca funcțiile guvernamentale ale regiunii și ale provinciei Bolzano, de ex. președinte, vice-președinte și adeseori responsabili ai diferitelor sectoare, precum și funcțiile guvernamentale ale celor 116 consilii districtuale din Tirolul de Sud, să fie ocupate de reprezentanți ai ambelor grupuri etnice în proporția corespunzătoare.

Dar însemna oare obligația ambelor grupuri de a participa la guvernare că ar trebui pusă în practică o politică de coaliție? Cu alte cuvinte, dacă italienii aveau dreptul de a fi reprezentați în administrația de stat a Tirolului de Sud, exista o obligație din partea sud-tirolezilor de a pune la punct un program comun cu aceștia? În fapt, o asemenea coaliție a existat aproape întotdeauna, deși punerea ei în practică ar fi cerut un anumit timp.

Ceea ce a făcut acest lucru mai ușor de atins a fost faptul că sud-tirolezii erau reprezentați în marea lor majoritate de Südtiroler Volkspartei (SVP), a cărei ideologie era apropiată de cea a Partidului Democrat Creștin Italian și astfel, deoarece votul etnicilor era întotdeauna împărțit între partidele politice tradiționale acoperind întregul spectru politic, existau întotdeauna parteneri de coaliție și, reflectând coalițiile de la nivel național, Partidul Social Democrat și Partidul Socialist Italian au participat întotdeauna la guvernarea provinciilor. Nu mai puțin, dacă SVP, cu majoritatea sa clară față de alte partide, ar fi vrut să impună o politică cu care membrii italieni ai coaliției nu ar fi fost de acord, nu ar fi existat nici un mijloc prin care Adunarea Legislativă Provincială să fie împiedicată să adopte acea politică prin procesul democratic obișnuit al majorității de voturi.

Înainte de revizuirea Statutului de Autonomie din 1972 acest lucru nu avea o importanță deosebită, de vreme ce numărul sectoarelor în care Adunarea Provincială putea acționa era redus, acestea fiind în majoritate lipsite de importanță, iar statul avea, prin măsuri executive și prin alocarea fondurilor, ultimul cuvânt și se putea împotrivi astfel în cele mai multe cazuri voinței majorității democratice. Dar exista și un alt mijloc de protecție, și anume acela că legile care tindeau să încalce principiul egalității între cele două grupuri lingvistice — dar numai aceste legi — puteau fi contestate în fața Curții Constituționale, deși înainte de 1972 numai regiunea putea contesta legile statului și astfel sud-tirolezii să se bazeze pe sprijinul italienilor din regiune pentru a iniția în numele lor, dacă doreau, o asemenea acțiune.

În anii '50 nemulțumirea sud-tirolezilor față de Statutul de Autonomie din 1948 și de modul în care era aplicat a dus la acte de violență, destinate inițial să distrugă autoritatea Regiunii și să transfere puterile acesteia provinciei Bolzano pentru a asigura astfel deplina ei autonomie.

Era evident că maniera în care fusese aplicată autonomia blocase mobilitatea socială a sud-tirolezilor în decursul perioadei în care exista o migrare masivă din sectorul agricol, cerând crearea de noi locuri de muncă la țară și la orașe, construirea de locuințe pentru a ține pasul cu noile slujbe și cu schimburile de populație și o creștere a învățământului profesional. Incapacitatea de a răspunde acestor presiuni implica riscul de a provoca emigrarea sud-tirolezilor în căutare de lucru în Austria sau Germania Federală, slăbind astfel solidaritatea grupului,

sau imigrarea muncitorilor italieni calificați pentru a ocupa locurile de muncă în industria și comerțul aflate în expansiune, înclinând în continuare balanța etnică din provincie în favoarea italienilor.

Cu toate acestea, în luna mai a anului 1955, ocuparea Austriei de către cele patru puteri a luat sfârșit și a fost semnat Tratatul de stat asupra Austriei, redând țării independența și conferindu-i un statut de neutralitate permanentă. Articolul 5 din Tratat restabilește frontierele Austriei la cele din 1 ianuarie 1938. Garantând, ca semnatare, aceste frontiere. Statele Unite, URSS, Marea Britanie și Franța au făcut clar faptul că o reîntoarcere a Tirolului de Sud la Austria nu mai este posibilă și au confirmat astfel, după zece ani de îndoială, destinul teritorial al Tirolului de Sud ca parte a statului italian.

Terorismul din Tirolul de Sud a continuat încă un deceniu, implicând mai târziu forțe pangermane și neo-naziste din Austria și Germania Federală. Austria a adus în 1960 și 1961 problema Tirolului de Sud în fața Națiunilor Unite, susținând că Italia nu a îndeplinit corect prevederile acordului De Gasperi-Gruber. Presiunile internaționale (din partea Națiunilor Unite și a Consiliului Europei) pentru a rezolva această problemă, împreună cu recunoașterea faptului că unele concesiuni acordate sud-tirolezilor nu vor constitui primii pași spre secesiune, au condus la negocieri intense între Roma și Bolzano, pe de o parte, și Roma și Viena, pe de altă parte.

Statutul Ameliorat de Autonomie din 1972

Rezultatul acestora a fost un statut de autonomie ameliorat adoptat în 1969, prin care Tirolului de Sud urma să i se acorde o mai mare autonomie, iar Italia obținea din partea Austriei promisiunea că atunci când toate măsurile implicate de noua autonomie vor fi puse în practică, aceasta din urmă va da o declarație cu privire la sfârșitul conflictului.

Dar dacă destinul teritorial al Tirolului de Sud a fost acceptat atât de Austria cât și de Italia, a fost el oare acceptat și de către sud-tirolezi? Răspunsul la această întrebare trebuie dat în două părți. Pe de o parte, atâta timp cât destinul teritorial al Tirolului era sub semnul întrebării, câtă vreme poziția socială și economică a sud-tirolezilor era incertă, cât timp terorismul și acțiunile forțelor antiteroriste italiene au creat o prăpastie între sud-tirolezi și poporul italian, nu a fost surprizător că marea masă a sud-tirolezilor erau în favoarea reîntoarcerii la Austria.

Dar odată ce chestiunea frontierelor a încetat să mai fie relevantă, odată ce binefacerile statutului de autonomie ameliorat au început să se facă simțite, odată ce activitățile teroriste și cele ale forțelor de securitate au încetat, sud-tirolezii s-au răzgândit complet. În loc să fie niște rude sărace în locurile lor natale, ei erau acum conducătorii unei provincii bogate care făcea un contrast de invidiat cu falimentele, șomajul, decăderea și dezordinea publică din celelalte zone ale

Italiai. Păstrarea caracteristicilor lor culturale și solidaritatea grupului era asigurată prin faptul că acestea se aflau în mâinile lor. Și mulți gîndeau chiar că este cu siguranță preferabil să facă parte, ca cetățeni italieni, din NATO și Comunitatea Economică Europeană decît dintr-o țară mică, neutră și relativ izolată, așa cum era Austria.

Pe de altă parte, sud-tirolezii erau reprezentați masiv de SVP care obținea regulat 90% din voturile etnicilor germani, iar în statutul SVP-ului se menționa că, deși dreptul la autodeterminare al sud-tirolezilor este inalienabil, partidul recunoaște acordul De Gasperi-Gruber ca „bază pentru dezvoltarea națională a minorității tiroleze în interiorul statului italian”. Cu toate acestea, s-ar părea că există o contradicție între acceptarea existenței acestui partid în statul italian și acceptarea faptului că exercitarea dreptului la autodeterminare ar putea duce la separarea de acest stat.

În mod tradițional cererea de autodeterminare a fost într-adevăr asociată cu cererile de separare de statul gazdă, fie a unui întreg popor, fie a unei minorități etnice sau lingvistice. Dar dreptul la autodeterminare a fost de curînd reinterpretat ca însemnînd dreptul unui popor sau al unui grup de a decide liber ce puteri legislative și administrative în domeniul culturii și, dacă este posibil, în alte domenii, sînt necesare pentru a avea posibilitatea de a-și păstra caracteristicile culturale și identitatea. În acesta caz separația poate fi luată în considerare doar în ultimă instanță, dacă statul în cauză refuză aceste cereri legitime.

Principalele prevederi ale statutului de autonomie ameliorat, care a intrat în vigoare în 1972 prin amendarea statutului din 1948 sînt următoarele:

a) Dacă regiunea va continua să existe, vor trebui transferate în jurisdicția provinciei Tirolului de Sud puteri legislative și administrative într-un număr mare de sectoare controlate înainte de regiune sau de statul italian, incluzînd agricultura și turismul;

b) Principiul proporțiilor etnice care fusese aplicat înainte la angajarea în funcțiile din administrația provincială și-a extins aplicarea la toate corpurile statale și semi-statale operînd în provincie, cu excepția Ministerului Apărării și a diferitelor forțe polițienești, dar dovedirea cunoașterii ambelor limbi prin examene a devenit necesară pentru angajarea, pregătirea sau transferul în toate funcțiile, de la șofer sau îngrijitor pînă la director;

c) În ceea ce privește finanțele, provincia primește nouă zecimi din impozitele colectate pe teritoriul ei, precum și o parte corespunzătoare din bugetul de stat pentru sănătate și din subvențiile de stat destinate programelor speciale de dezvoltare regională;

d) Provincia are dreptul de a contesta legile statului în fața Curții Constituționale;

e) În ceea ce privește luarea deciziilor, s-a stabilit că în cazul actelor normative provinciale care sînt considerate a încălca drepturile unui grup lingvistic, o

majoritate a deputaților aparținând aceluși grup pot cere un vot al grupurilor lingvistice. Dacă actul normativ în cauză a fost aprobat în ciuda votului împotriva a două treimi din deputații grupului lingvistic care a cerut acest vot, grupul poate contesta legea în fața Curții Constituționale. Cât timp apelul este în curs, legea adoptată rămâne în vigoare.

În Tirolul de Sud problema identității etnice a fost foarte importantă. Ea hotărâ școlile pe care le urma un copil, accesul la locurile de muncă de la toate nivelurile administrației publice, acordarea locuințelor proprietate de stat și chiar candidatura celor care participau în alegeri. Fiecare om din provincie trebuia să dea, cu ocazia recensământului național, o declarație asupra grupului etnic căruia îi aparține, părinții declarând apartenența etnică a copiilor lor, aceste declarații neputând fi contestate de autorități.

Efectele noului statut de autonomie

În mai puțin de două decenii de la aplicarea statutului de autonomie ameliorat (deși în unele domenii acest statut nu a fost pus încă în practică în întregime), relațiile politice și economice din provincie s-au schimbat, în special în avantajul sud-tirolezilor.

Sud-tirolezii au putut să înceapă să fie reprezentați în administrația provinciei lor natale la toate nivelurile, fapt crucial nu numai din perspectiva găsirii unui loc de muncă, ci și pentru asigurarea unei pensii sau din punct de vedere moral. Administrația s-a extins rapid pe măsură ce Adunarea Provincială a preluat nu numai sectoarele, ci și puterile regiunii și a primit și un sprijin financiar considerabil pentru a-și pune în practică politicile locale.

A existat un extraordinar boom economic, datorat turismului și terminării autostrăzii Brennei, ajutat de declinul relativ al lirei în comparație cu moneda germană. Pentru a veni în întâmpinarea cererii au fost reamenajate noii pârtii de schi, astfel încât în Tirolul de Sud activitatea turistică se desfășura în lot cursul anului. Guvernul provincial nu numai că a împrumutat bani pentru echiparea unor pensiuni cu instalații moderne, dar a plătit și o parte importantă din dobânda împrumuturilor bancare pentru modernizarea clădirilor și construirea unor noi hoteluri și pensiuni. Rezultatul a fost o creștere spectaculoasă a activității din construcții. Bani care intrau în provincie prin intermediul turismului s-au adăugat sumelor destinate provinciei prin procentul de 1,61% din cheltuielile guvernamentale din diferite sectoare ca și sumele primite din partea Comunității Economice Europene pentru subvenționarea prețului produselor agricole și pentru măsurile de modernizare din zonele montane.

Cea mai importantă problemă a devenit declinul grupului italian. În termeni numerici și morali. De avântul economic s-au bucurat în mare măsură sud-tirolezii în timp ce sectoarele dominate de italieni au fost marcate de șomaj, inflație,

stagnare și falimente. Administrația publică a fost și ea afectată. Pentru a ajunge în anul 2002 la o proporție etnică reală, după cum cerea Statutul de Autonomie din 1972, numărul italienilor angajați în organizațiile statale și semi-statale trebuia să scadă în timp cu peste 2.700.

Un indicator al gravității acestei situații în ceea ce privește numărul locurilor de muncă disponibile pentru comunitatea italiană este faptul că italienii au început să se declare pe ei înșiși și să-și declare copii ca fiind germani (sud-tirolezi), stîrnind astfel spectrul asimilării sud-tirolezilor de către italieni. Fie din cauza acestor declarații, fie datorită situației economice care a dus la plecarea din provincie a mulți italieni, naționaliștii italieni au fost îngrijorați de faptul că prezența italiană în provincie a scăzut de la 33,3% conform recensămîntului din 1971, la 30% după cel din anul 1981, și este de așteptat ca aceasta să scadă în continuare pînă la recensămîntul din 1991.

O a doua problemă era cea a celor care, fie nu puteau, fie nu doreau să dea o declarație de apartenență la un grup etnic. Existau persoane care, asemenea copiilor dintr-o căsătorie mixtă, nu puteau să se decidă cărui grup etnic îi aparțineau. Pe de altă parte, existau alții care, speriați de posibila pierdere a unor drepturi care ar fi urmat incapacității de a da o asemenea declarație, au argumentat că obligația de a da o astfel de declarație este neconstituțională, deoarece încalcă articolul 3 din Constituția Italiei care asigură egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor fără deosebire de sex, rasă, limbă, religie sau convingeri politice.

În același timp, la alegerile din 1980 pentru consiliile locale, trei candidați ai Partidului Noii Stîngi au fost descalificați deoarece unul dintre ei s-a declarat atît german cît și italian, al doilea, o femeie, a declarat că nu aparține nici unui grup, iar al treilea s-a declarat sloven. În 1984 Consiliul de Stat a declarat legea care cerea declararea apartenenței etnice ilegală, deoarece nu prevedea posibilitatea ca cetățenii să se declare „de altă naționalitate” sau „de origine mixtă”.

În 1991 au avut loc negocieri pentru organizarea noului recensămînt lingvistic din acel an. Sud-tirolezii au propus ca fiecare locuitor al Tirolului de Sud să dea o explicație exactă a apartenenței sale lingvistice (german, italian, ladin sau altele), dar că toate cele trei grupuri lingvistice recunoscute își mențin cererea ca declarația să fie dată în două forme, una în scopuri statistice, iar cealaltă pentru menținerea sistemului de proporții etnice. Această propunere a fost acceptată.

O a treia problemă privea neașteptata lipsă de sud-tirolezi care să se înscrie la cursurile pentru posturile din corpurile statale și semi-statale și care să le obțină. Factori cum sînt examenele de limbă, lipsa de locuințe din Bolzano, concurența posturilor din administrațiile locale și din turism au avut partea lor în justificarea acestui fapt. Rezultatul a fost criza unor organizații, în special a căilor ferate și a serviciilor poștale. În conformitate cu Măsurile Executive pentru

punerea în practică a statutului de autonomie, serviciile în cauză puteau angaja personal din alte părți ale Italiei pe baza unor contracte temporare pe cel mult douăsprezece luni, fără posibilitatea de a le reînnoi. Nici măcar acest lucru nu a fost suficient, iar politicienii și sindicatele italiene au protestat la absurditatea faptului că foarte multe locuri de muncă din provincie rămân neocupate în timp ce rata șomajului din restul Italiei este foarte mare.

Probleme nerezolvate

Existența acestor probleme semnifică faptul că, deși situația politică nu poate fi comparată cu cea de încrîncenare și de terorism de la sfîrșitul anilor '50 și din anii '60, există încă destule motive de neliniște.

Primul dintre ele este declinul numeric al grupului italian, care se așteaptă să fie confirmat de recensămîntul din octombrie 1991. Acest declin a dus în multe colțuri ale Italiei la cereri de revizuire a Statutului de Autonomie. Mult mai serios a fost faptul că a dus la o victorie spectaculoasă a partidului neo-fascist Movimento Sociale Italiano (MSI) în alegerile locale din 1984, cînd a devenit partidul politic cu cei mai mulți membrii în Consiliul Orășenesc Bolzano. MSI urmărea abolirea Statutului de Autonomie.

Dar ascensiunea partidului MSI a adus cu sine o nouă amenințare. Dacă MSI va deveni singurul reprezentant important al comunității italiene în Adunarea Provincială, cumva putea fi posibilă menținerea unuia dintre stîlpii de susținere a sistemului de echilibru politic din regiune, și anume împărțirea puterii, dacă pe de-o parte nu vor exista deputați italieni care să dorească să împartă puterea cu deputații sud-tirolezi, iar pe de alta, nu există nici un acord între comunități asupra cadrului în care să aibă loc împărțirea puterii?

Pe de altă parte, există încă unii sud-tirolezi nemulțumiți de încetineala cu care este pus în practică statutul de autonomie, care consideră hotărîrea din 1984 a Consiliului de Stat ca fiind primul pas în abandonarea autonomiei și o dovadă că nu se poate avea încredere în italieni și care consideră că nedreptatea fundamentală săvîrșită în 1919 poate fi îndreptată doar prin separarea Tirolului de Sud de Italia. Cu toate acestea, dacă Tirolul de Sud nu se poate întoarce la Austria, transformarea provinciei într-un stat liber sau într-unui care să aibă în interiorul statului italian statutul Republicii San Marino, este o alternativă deosebit de atrăgătoare.

În al treilea rînd, dacă nu mai trebuie puse în practică decît patru dintre cele 137 de prevederi ale statutului de autonomie, iar implementarea lor nu va mai lua multă vreme, îndeplinirea angajamentelor va aduce în prim-plan obligația Austriei de a da o declarație oficială despre sfîrșitul conflictului. Cu toate acestea, natura declarației este controversată. După italieni, declarația trebuie să se refere la rezolvarea problemei Tirolului d. e. Sud. După austrieci și SVP, declarația trebuie să se refere la sfîrșitul disputei asupra îndeplinirii acordului De Gasperi-Gruber.

Această controversă este una subtilă, dar nu lipsită de importanță. Teza italiană este aceea că prevederile noului statut de autonomie nu fac parte din acordul De Gasperi-Gruber, ci sînt măsuri adiționale fără a fi obligatorii. Teza austriacă este aceea că noul statut a umplut golurile și neajunsurile statutului de autonomie din 1948. Austria și SVP au dorit ca măsurile din noul statut de autonomie să fie garantate de organizațiile internaționale, astfel încît, dacă ele ar fi fost revocate de Roma, Viena să poată aduce chestiunea în fața Curții Internaționale de la Haga.

Dacă teza austriacă va avea cîștig de cauză, atunci orice revocare a unei părți a statutului poate fi adusă în fața Curții Internaționale de Justiție pentru nepunerea în practică a unui acord internațional. Dar dacă va fi acceptată teza italiană, atunci Curtea Internațională va trebui să decidă dacă noul statut era parte a acordului din 1946 sau se adaugă acestuia.³¹ Dacă se va ajunge la cea din urmă variantă atunci spațiul de manevră a guvernului austriac va fi limitat corespunzător, iar sud-tirolezii se tem că viitorul nu va fi liniștit, în special dacă Roma va fi supusă presiunilor naționaliste în urma insatisfacțiilor provocate comunității italiene de pe urma aplicării statutului de autonomie.

În al patrulea rînd, dezvoltarea Comunității Europene a adus după sine unele probleme pentru Tirolul de Sud, în special pentru sistemul proporțiilor etnice din serviciile publice. În legătură cu articolul 48 al Tratatului de la Roma asupra libertății de mișcare și în particular clauza IV asupra aplicabilității articolului la serviciile publice, Curtea Europeană de Justiție a hotărît că este necesar să se asigure că eficacitatea și sfera prevederilor Tratatului asupra libertății de Mișcare a Muncitorilor și Tratatului Egal al Tuturor Cetățenilor Statelor Membre nu vor fi restrînse de interpretările conceptului de servicii publice bazate doar pe legile naționale și care ar putea împiedica aplicarea normelor comunității.

Mai mult, posturile din serviciul public au fost definite ca acelea care îi pun pe deținătorii lor în situația de a participa direct la exercitarea autorității oficiale sau a face uz de prerogativele conferite puterilor publice de legile referitoare la cetățenii unui stat.

Îndatoririle acestora trebuie să implice acte de voință care afectează indivizii particulari cerîndu-le supunerea sau, în cazul în care nu se supun, obligîndu-i să se supună. Este practic imposibil să facem o listă a acestor posturi, dar, cu siguranță, primele exemple care ne vin în minte sînt cele care implică folosirea puterilor în activitatea de menținere a ordinii publice, apărarea statului, administrarea justiției sau stabilirea impozitelor.

Efectul hotărîrii Curții Europene de Justiție a fost astfel acela de a lua statelor membre dreptul de a defini ce anume constituie serviciu civil și, în consecință, care posturi îi aparțin. Scopul a fost, desigur, acela de a asigura că statele membre nu împiedică libertatea de mișcare prin declararea unor ocupații ca făcînd parte din serviciul civil, și să excludă astfel străinii de la practicarea lor. Căile ferate în

Belgia, profesia de asistentă medicală în Franța, pregătirea profesorilor în Germania și activitatea științifică în laboratoarele din Italia au fost câteva din domeniile afectate de hotărârea Curții.

Cu toate acestea, în Tirolul de Sud, sistemul proporțiilor etnice a fost extins și la căile ferate și practicarea profesiei de asistentă medicală, în timp ce profesorii erau angajați de școlile aparținând grupului lor etnic. Mai mult chiar, conceptul de angajat public a acoperit toate posturile din administrație, inclusiv cele de grădinar, secretar, șofer, portar și bucătar.

Dacă Italia nu mai are dreptul să decidă cine este un angajat public, atunci din aproape 29.000 de posturi din administrația publică din provincie care fac obiectul sistemului proporțiilor etnice, probabil mai puțin de 2.000 pot fi descrise ca fiind ocupate de persoane care participă direct la exercitarea autorității oficiale, iar competiția pentru ocuparea posturilor vacante va fi mult mai deschisă astfel încât componența diferitelor administrații ar putea înceta să mai reflecte proporțiile etnice din provincie.

Aceasta va însemna o breșă considerabilă în sistemul conceput să elimine tensiunile interetnice prin asigurarea, pe de o parte, în administrarea locurilor natale, unde este majoritară din punct de vedere numeric, în timp ce aceeași majoritate etnică poate astfel să-și mențină o prezență vitală într-o parte a statului în care este, numeric, în minoritate.

De exemplu, limba va deveni un factor și mai important în obținerea unui loc de muncă în administrația din Tirolul de Sud. Dar dacă fișa postului are un anumit nivel de cunoaștere atât a limbii germane cât și a celei italiene, din moment ce sud-tirolezii cunosc de obicei mai bine limba italiană decât cunosc italienii germana, poate exista riscul ca administrația să fi dominată de sud-tirolezi, sporind astfel nemulțumirea italienilor.

Seriozitatea acestei situații a dus la o vizită specială făcută de liderii din Tirolul de Sud la Comisia Europeană de la Bruxelles în noiembrie 1990.

Concluzii

Problema Tirolului de Sud, cu îndelungata ei istorie este cea mai bogată sursă de informații din lume asupra problemelor implicate în tratarea comunităților divizate și asupra succesului sau eșecului metodelor folosite — în acest caz, autonomia provincială. Sud-tirolezii sînt dornici să-și pună experiența la dispoziția altor zone din lume confruntate cu probleme comparabile.

O lecție este aceea a importanței unui cadru politic stabil — atât pe plan intern, cât și internațional. Atît guvernul Austriei, cât și cel al Italiei s-au arătat hotărîte să nu lase problema Tirolului de Sud să provoace dificultăți relațiilor lor, iar aplicarea autonomiei a fost recunoscută de către liderii tirolezilor ca asigurînd o schimbare deosebit de pozitivă a sorții acestui grup.

Cum Austria s-a alăturat în 1992 Comunității Europene, adăugându-se astfel statelor de tip federal sau regional din compoziția acesteia, sud-tirolezii au preluat conducerea în apărarea ideii integrării europene pe baze regionale mai curînd decît statale. Această politică are de asemenea avantajul considerabil de a-i uni atît pe tirolezi care sînt în favoarea statutului de autonomie, cît și pe cei care i se opun, dar și pe italienii dornici să se distanțeze de centralismul cu baza la Roma. Ea sprijină de asemenea un ideal de autodeterminare care circumscrie și alte structuri politice, nu numai separarea, care este considerată a fi doar ultimul mijloc folosit, în cazul în care statul respinge cererile legitime ale minorităților de pe teritoriul său.

Mai mult decît atît, autonomia economică provincială a fost sprijinită de acordarea automată a unei cote fixe din bugetul național sectorial. Aceasta nu numai că asigură un aflux important și stabil de resurse, care ușurează planificarea, dar asigură astfel îndeplinirea țărilor diferitelor comunități. Aceste lecții oferite de Tirolul de Sud sînt importante nu numai pentru Europa de Vest, ci și pentru Europa de Est, cu numeroasele și diferitele ei popoare ajunse să își hotărască singure destinul. □

Traducerea: Silviu Ioan Balla

*

Anthony ALCOCK Șeful Catedrei de Studii Europene și Limbi Moderne a Universității din Ulster, Irlanda de Nord (la momentul publicării).

Anthony Alcock, *Italia-Tirolul de Sud*, în **Minorities and Autonomy in Western Europe, A Minority Rights Group Report**, London, 1991. Publicat cu permisiunea Minority Rights Group.